

Podoben je bolj divji zverj, kakor človeku, kedar . . .

Po mojih mislih bi bilo pravilnejše, da bi pisali *kod*, kakor kot; ali se ne dá kod izpeljati iz kdo? — Vidi se tudi, da nekteri pišejo kod.

Omeniti še moram, da si mi vez (tako — kakor) vse preveč nemška zdi. „Naprej“ je pisal z drugačnimi bolj slovanskimi vezniki; le škoda, da ne beremo več njegovih krasno pisanih sestavkov.

V nekterih spisih rabijo v drugi (sodnji stopnji) pri prilogih sklanjavo po spolu, tedaj: lepša obleka. Toda od tega nas je podučil „Tovars“ preteč. I. stran 16. —

Zeleti bi bilo, da bi nam tudi zastran primerjavnih besedic kdo zmed učenih jezikoznancev pravo povedal. (Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

IV.

U. Unikrat si djal, da bi se praznik, svet dan, smel imenovati tudi *god* (*dies festus*, *Festtag*); — od kod pač to imenovanje?

T. God je v stsl. hora, *tempus* (*opportunum*); godina hora, *dies*; [godišče *tempus*, *annus*; v nsl. je *tempus*, *dies festus*; v ruskem se zove tako leto; v hrovaškem tudi *gostija*, v serbskem *slovesnost*.

U. God moj je, kadar obhajam spomin svojega patrona, priprošnjika ali zavetnika pri Bogu.

T. Tisti god se imenuje po nemški *Namenstag*, po rus., polj., čes. *imeniny*, po serb. *godovni dan*, ali *imendan*.

U. Po moji misli se lepo vjemajo različni pomeni v slovanskih jezikih; kadar je v letu posebin god, se slovesno ali praznično obhaja, velikrat z *gostijo*, in mati večidel kaj čez ponev ali prav za prav v ponev veržejo!

T. Sicer pa pomeni god kar godina, hora (*ura sowohl die Stunde, als das Stunden zeigende Werkzeug*).

U. V slovenskem vendar le imenitni, slovesni čas?

T. Pa tudi pripravní čas; torej goditi komu (*gratum esse, morem gerere*); goditi se (*contingere, fieri*); v

god, po godu, vgodno biti (opportune). V stsl. se piše sicer ugodno; Kopitar ima god tempus, anniversarius dies, godé volupe; hinc ugoditi komu probare se cui, acceptum reddere; vendar bi jaz po svojem vodilu raji pisal vgoditi komu, vgodno, nevgodno (cf. vdati se, vdan biti komu, vstreči komu itd. I. Jezičnik XLII.).

U. Kadar sem materi kaj nagajal, so mi rekli: ti ne-gûda ti!

T. Lej, to je ravno iz glag. goditi, negoden ali nev-goden biti komu (inopportune, tempore importuno).

U. Lan pri nas godimo, in tiči se godijo, in kadar so godni, izletijo iz gnjezda; časi pa še pred poskušajo, in ker še niso leteči ali godni, se lahko vjamejo.

T. Iz glag. goditi se fieri, maturescere (zeitigen) je goden ali godan, godna, o, matus (zeitig); od tod v nsl. zгода, zgodaj ali zgodej, pri godu mature, goden matus ali sploh dignus, aptus.

U. Kako imeniten je ta glagol za nas učence, ki se godimo, in bomo godni, kadar srečno opravimo tisto hudo skušnjo, ki se ji pravi godna skušnja ali „Maturitätsprüfung“. Da bi pač takrat mi ne spodletelo!

T. Kaj pa, če takrat „skozi padeš“?

U. Oh! kdo me bo lovil?

T. Bog daj, da bi tedaj bil godan popolnoma, in da bi ti vse po godu šlo!

U. Potlej bom obhajal god v pomenu rus., hrov., serb., staro- in novoslovenskem! Evo vzajemnosti!

V.

U. „Ali morali so se navaditi na drobtine paziti.. Drob-tine morajo na ogenj.. Jožek se je moral odvaditi izbirčno-sti.. Dobra gospodinja mora za peró čez plot skočiti.. — in poprej je bilo brati: komur bi bila mogla zaupati dom in o-troke.. ni mogla videti itd.“ — Ako se ne motim, se je že mnogo pisarilo o glagolih morem in moram, pomeniva se še midva o tej pisavi do dobrega!

T. Že l. 1825 piše o teh glagolih *Metelko*: „Morem (nam. možem), können, zmagam. — Na dolnjem Kranjskem se čuje tudi sedanjik móram, ich muss. Tako se govori (kakor tudi v Hrovaškem): Star móra, mlad more umréti, ein Alter

muss, ein Junger kann sterben. V preteklem se loči tudi na tanko: Smo mogli, wir mussten; smo môgli, wir konnten. S *per-* in *za-* je v pomenu nōthigen skozi in skozi po tej obliki navadno: permoram, permorati, permóral, permóran^a. (Str. 118.)

U. Kaj pravijo k temu noveji slovníčarji?

T. *Janešič* piše (l. 1863 str. 83): „Glagolu moči — môrem (können) se je v sedanjiku prvotni *g* v *r* sprevrgel (oblika možem je med Slovenci le ob hrvaški meji še navadna); po ostalih časih in naklonih se vendar pravilno pregiblje mogôč, (po)mozi, môgel itd. n. pr. Pomozí vsakemu, koliko'r utrpiš. Ravn. — Bog pomozí k naši slozi. N. pr.

Pri tej priložnosti bodi omenjeno, da se je z glagolom moči — môrem (können) v novejih časih glagol morati — moram (müssen), kar se tiče njegove vnanje podobe, skorej pri vseh Slovencih (razun koroških v junski dolini in po bližnjih krajih, kjer se še dan danes razločno govori: moram, morati, moral) popolnoma v eno zrasel, tako da se le po povdaku med sobó ločita, n. pr. Mlad môre, star móre umreti. N. pr. — Môgel sem, ker sem mógel (moral). N. pr.

Ker živi oblika morati — moram — moral še dan danes med Slovenci in ker je bila znana tudi pisateljem 16. stoletja (n. pr. Jest sem mislil ta celi testament vkupe pripraviti, ali se neí moglu, sem moral na dvie razdeliti, *Trub.*), zató bi bilo želeti, da se tudi v novoslovenski pisavi sploh v rabo jemlje^a.

Še bolj določno se bere o tem v Glasniku l. 1863.

U. Povej mi še to v pojasnjenje!

T. Ondi se bere str. 90 takole: „Ni ga menda glagola v slovanščini, da bi se mu godila večá krivica, kakor glagolu: morati — moram (moral, a, o). Čehu in Polaku ga je izpodrnil nemški: museti — musieć, Rus ga nadomeščuje z: nadležat, podobat, dolženstvovat itd., in tudi Jugosloven se ga po gostem izogiblje; posebno pa ga črtí tu pa tod Slovenec, prigovarjaje mu, da je tujec, ki ga slovenščina ni nikdar poznala, ali novorojenček, ki so ga še le slovníčarji ustvarili slovenščini. — Ne da se tajiti, da ga je večina Slovencev gledé vnanje oblike zenačila z glagolom „móči — môrem (môgel)“, tako da je dan danes vsa razlika med njima samo v predtegnjeni in zategnjeni izreki; — pa vendar je le bosa, kar mu prigovarjajo njegovi nasprotovavci: glagol mo-

rati — moram ni tujec; nahaja se med prostim ljudstvom še dan danes, če drugod ne, vsaj po Goratanu v junski dolini in po bližnjih krajih, kjer ga še vedno na polna usta izgovarjajo: moram, morati, moral (v), a, o^a in ga nikdar z obliko: „môrem — môgel“ ne menjajo, kakor drugi Slovenci; — da „morati — moram“ ni novorojenček, priča so nam slovenski pisatelji 16. stoletja, katerim je večkrat rabil, n. pr.: Jest sem mislil (ta) celi testament vkupe pripraviti, ali se nei moglo, sem moral na dvie razdeliti. Trub. — Naj dobi torej ta glagol tudi v novi slovenski pisavi spet veljavo, ki mu gre korenitemu Slovincu^a.

U. Po tem takem mu tudi midva ne smeva kratiti veljave, ki mu gre korenitemu Slovincu. Zastran Čehov pa že naš Prešern poje: „De včasih věrli Čěh nemškvátí músi“.

T. Res je to, da je moram — morati (zwingen, nöthigen) prehajavni glagol (in še le gezwungen, genöthiget werden = müssen), da se je po tej rabi težko ogniti vsake dvombe v pisanji, in res je tudi, da pravi Slovenec po glasu na tanko loči müssen in können.

U. Kako neki?

T. V sedanjem mórem (ich muss) in môrem (ich kann), móreš (mór's) in môreš, moreva (mór'va) in môreva, móreta (mór'ta) in môreta, moremo (mór'mo wir müssen) in môremo (wir können) itd.; v preteklem: sem mógel (ich musste) in sem môgel (ich konnte); sem mógla in mógla; smo mógli in mógli itd. — Da je samoči, samorem preveč po nemškem vermögen, in da je bolje pisati namesti njega samo moči, morem, časih pa premoči, premorem, — se samo po sebi razumé.

U. Pa je sitno in celo napčno glas vselej znamenjati.

T. Torej mislim, da je prav in pametno, da pišemo moram (ich muss) in morem (ich kann), sem moral (ich musste) in sem mogel (ich konnte), ker se govori tako a) po Slovenskem tu in tam, in sploh b) po Slovanskem (hrov. serb.) in c) da se koj v pisanji pomen določi. Kdor pa moči — morem rabi v obojnem pomenu, naglaskov ali posebnih znamenj opusčati ne sme, da se kaže tudi v pisanji, kar se razodeva v govorjenji. —

Sicer pa *Janežič* še posebej piše o tem str. 240 tole: „Za glagol „können“ ima slovenščina: moči ali utegniti (posse), kedar se zaznamlja možnost, in znati (scire), kedar je govorjenje

o vednosti; včasí je pa slišati „znati“ tudi v prvem pomenu, kar pa ni, da bi se v knjigo jemalo, n. pr.: Mladeneč more, starček mora umreti. N. pr. — Jutri utegne marsikaj drugače biti, kakor je bilo danes. N. pr. — Kar znam, tega mi nikdo ne more vzeti. „Müssen, man muss“, se sloveni z glagolom: morati, imeti, ali s pomožnikom *je*, treba je itd., n. pr.: Kdor se noče v mladosti učiti, mora na stare dni kruha prositi. N. pr. — Zanikernost imaš (*ti je*) že v kali zatreti. — Meni *je* govoriti, tebi poslušati. Navr. — V zornih letih je treba sejati, da se žito v klasje vretení v moški dobi. Levst.

Podučno berilo za mladost.

II.

Pokorsčina.

Starši, učniki ali predniki mladim ljudem večkrat kaj ukažejo ali prepovedujejo; zakaj? zato, ker je mladost še premalo skusila in se učila, in tedaj ne vé, kaj je prav in kaj ni prav, in bi tedaj večkrat sebi ali drugim škodovala, kar pa bi se pozneje gotovo kesala. Kar pa se že zgodi, mine, se ne more več poravnati. Kdor rad stori, kar zapoveduje in se varuje, česar mu kdo prepoveduje, pravimo, da rad vboga ali da je pokoren. — Oče pravijo dečku, ki gre v cerkev in v šolo, da naj po nauku naravnost domu pride. To pa dečku ni kaj po volji, se kisló derží in po tihem godernja, in če bi se ne bal, bi ne prišel precej po nauku domú, temuč bi šel v kako tovaršijo, da bi igral ali kaj drugega počenjal; vendar pa vboga očeta in pride v pravem času domú. Ali je ta deček prav vbogal? Sej je storil, kar so mu oče ukazali. Kako mora vbogati, da je prav? Kdor hoče prav vbogati, mora rad vbogati, to je, mora voljno in veselo storiti, kar mu kdo ukaže. To pa še ni dovolj. Mati ukažejo spomladi Minki, da naj gre na njivo plet, in pravijo: „Plevi pazno in varno, da žita preveč ne povaljaš in da zraven plevela tudi dobrih žitnih koreninic ne izpuliš“. Deklica gre veselo na polje. Pri začetku prav počasi in pazno pleve, pa kmali se naveliča in misli na druge reči; za tega voljo hiti, da pred delo dokonča, ter žito povalja in nepotrebno poruje. Ali se tako prav vboga? zakaj ne? Ali ta deklíca na tanko tako stori, kakor ji mati naročijo? Kdor hoče prav vbogati, mora tudi na tanko tako storiti, kakor mu je bilo naro-